

Резюмета

на публикациите на Сия Колковска,

представени за конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“

Представят се резюмета на публикациите (монография, студии и статии) от периода 2006 – 2014 г., след заемане на академичната длъжност „доцент“, обединени по тематични области.

№ 1. Благоева, Диана, Сия Колковска. Динамика и иновационни процеси в българската лексика в края на XX и началото на XXI век. – В: Българска лексикология и фразеология. Т. 1. Българска лексикология. София: АИ „Проф. М. Дринов“, 2013, с. 215-394. ISBN 978-954-322-702-0 ;

Авторство на Сия Колковска – Втора глава (раздел 5 *Обновяване на лексиката в българския език чрез семантична неологизация*), Трета глава (раздели 2.6; 3; 4; 6.1.; 6.2.; 6.4.), Четвърта глава (раздел 2), Пета глава. В съавторство: Трета глава (раздели 1; 2.1.; 2.2.; 2.3.), Четвърта глава (раздел 4.1).

Резюме: В монографията са проучени съществени особености на лексикалните и семантичните неологизми в съвременния български език. Разгледана е семантичната неологизация в българския език като начин за възникване на новите значения. Детайлно са изследвани моделите на метафоризация и метономизация, по които са възникнали тези нови значения. Обстойно са проучени проявите на основните езикови тенденции, активни в съвременната българска лексика, а именно: към интернационализация и национализация (разгледани в тяхното взаимодействие), към интелектуализация, а също така и прояви на принципа за езикова икономия (свързани с процесите на абривиация, отсичане на лексеми и др.). Разгледани са и някои особености на неологизмите в когнитивен план. Установени са концептите, използвани най-активно като област източник в съвременните процеси на метафоризация. Проучени са въпроси, отнасящи се до динамиката във функционирането на неологизмите, като са описани редица прояви на закрепване и стабилизация при тях.

Разработените в монографията проблеми са конкретизирани при представянето на тематичните области по-долу.

1. Тенденция към интернационализация

Монография, Трета глава, раздел 2 (с. 280–296). В тази част на труда е създадена (в съавторство с Д. Благоева) класификация на новите интернационализми (лексеми, поликомпоненти единици и семеми) в българския език, основана на значителен по обем езиков материал, чийто интернационален характер е установен от авторките (като се посочват еквивалентите на приведените като примери интернационализми в редица други езици). Описано е разпределението на най-новата интернационална лексика по функционални сфери, като се установява в кои терминологични системи на българския език и в кои тематични групи на общоупотребимия език навлизат най-значителен брой интернационализми. Самостоятелно е разработен раздел 2.6., в който се установява, че интернационализацията на съвременния български език се изразява и в появата на метафорични модели с интернационален характер, някои от които са нови за езика ни.

Тази тематика е застъпена и в две статии на авторката (в съавторство с Д. Благоева).

№ 11. Колковска, Сия, Диана Благоева. Интернационализация на новата лексика (върху материал от българския език). – In: *Specyfika leksyki i słowotwórstwa w językach słowiańskich. Prace Slawistyczne 136.* Warszawa: SOW, 2012, s. 81-104.

Резюме: В статията е представена (съвместно с Д. Благоева) типология на новите интернационални единици в българския език. Самостоятелно е разработена частта, в която са разгледани процесите на адаптация и интеграция на новите интернационализми в българския език, при които те придобиват специфични за българския език особености.

№ 45. Благоева, Диана, Сия Колковска. Интернационализация на новата лексика в българския език. – В: Трети международен конгрес по българистика (23-26.05.2013 г). Сборник с доклади. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013 г. (под печат).

Резюме: Разгледани са (в съавторство с Д. Благоева) по-важните прояви на интернационализация в съвременния български език на лексикално и лексикалносемантично равнище. Самостоятелно е разработена частта, в която са представени някои метафорични модели с

интернационален характер, навлезли в българския език чрез новите семантични интернационализми.

2. Тенденцията към национализация

Монография, Трета глава, раздел 3 (с. 310–322). В тази част на труда се изясняват разнообразните прояви на тенденцията към национализация в съвременната българска лексика, свързани на първо място със създаването на думи, устойчиви съчетания и фразеологизми с домашни езикови средства. Разглеждат се подробно проявите на тази тенденция при лексикалните интернационализми, свързани с тяхната адаптация към езиковата система на българския език. Установява се, че за краткия период на своето функциониране в езика ни преобладаваща част от тези интернационални единици са придобили български облик. Анализирани са и прояви на по-дълбоко приобщаване на някои интернационализми към българския език, свързани с тяхната словообразователна и семантична интеграция. Достига се до извода, че въпреки активните външноезикови влияния българския език запазва активната си роля при възприемането на интернационалните единици, по-голямата част от които придобиват националноспецифичен облик.

3. Тенденцията към интелектуализация

Монография, Трета глава, раздел 4 (с. 322–325). Отбелязват се различни прояви на тази тенденция, която също бележи висока активност в съвременния български език. По-подробно е разгледано възникването на нови терминологични единици, част от които навлизат и в общоупотребимия език. Анализира се и една много важна проява на разглежданата тенденция, свързана с процеса на детерминологизация, при който термини преминават в общоупотребимия език с нови, нетерминологични значения.

Проблемът за детерминологизацията в съвременния български език е разгледан и в статията № 37 *Семантични неологизми в българския език, възникнали в резултат на детерминологизация*, чието резюме е представено по-долу в раздел 8. Детерминологизация.

4. Принцип за езикова икономия

Монография, Трета глава, части 6.1, 6.2, 6.4. (с. 334–337; 341–344). В тази част на труда се разглеждат редица явления, свързани с принципа за езикова икономия, който проявява засилена активност в българския език през последните две десетилетия. Установява се, че броят на образуванията под негово влияние нови думи в българския език нараства, а честотата на тяхната употреба се увеличава. Разгледани са проявите му в съвременния български език, свързани с активното възникване на нови аббревиатури, лексеми от чужди инициални аббревиатури, отсечени съкращения и думи с първи компоненти *е-* и *м-*. Достига се до наблюдението, че поради стремежа към езикова икономия българската лексика не само се обогатява количествено, но в нея се оформят някои словообразователни форманти и модели от нов тип.

Тази тематика е застъпена и в три статии на авторката.

№ 24. Лексикални неологизми в българския език, възникнали от чужди инициални аббревиатури. – Български език, 2010, № 4, с. 21–30.

Резюме: В статията се изследват лексикални неологизми в българския език, възникнали от чужди (английски) инициални аббревиатури. Тези неологизми са образувани по два пътя – чрез лексикализация на заети съкращения (напр. при *джиесем*, *есемес*, *пиар*) и чрез афиксация (напр. при *кейфоровец*, *емпетройка*). Установява се, че в съвременния български език е активизирано образуването на нови лексеми от първата група. Посочва се, че лексикализацията при тях протича едновременно с адаптацията им към системата на българския език, като се проследяват етапите на тези процеси при разглежданите лексеми.

№ 34. Лексикални неологизми в българския език, възникнали чрез отсичане. – В: *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český. S. Čmejrková – J. Hoffmannová – J. Klímová (eds.)*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, pp. 465–468.

Резюме: Установява се активизиране на съкращаването чрез отсичане в съвременния български език. Новите отсечени думи се отнасят към две групи в зависимост от вида на мотивиращата дума (проста дума или сложни думи с първа съставка радикалд или префиксоид). Открояват се особености на част от изследваните лексеми, които не са наблюдавани при съществуващите преди 1990 г. образувания от същия тип.

№ 29. Лексикални неологизми в българския език с първи съставки *е-*, *м-*. – В: Слово и словесност. Сборник в чест на доц. д-р Юлия Балтова. София: „ЕМАС”, 2010, с. 207–215.

Резюме: Изследват се лексикалните неологизми в българския език с първи съставки *е-* и *м-*, част от които са заемки, а други са образувани на българска почва. Установява се, че тези съставки вече са се оформили като нови словообразователни форманти в езика ни и принадлежат към тип, който е нов за него. От нов тип са и образуванията с тези форманти, възпроизвеждащи словообразователен модел, който няма аналог в българския език. Изказва се становище относно вида на разглежданите форманти и на образуванията с тях.

№ 40. Колковска, Сия, Диана Благоева. Към въпроса за езиковата икономия в новата българска лексика. – Списание на БАН, 2012, № 6, с. 16–21.

Резюме: Отбелязват се (в съавторство с Д. Благоева) причините за активизиране на принципа за езикова икономия в съвременната българска лексика. Прави се общ преглед на различните прояви на този принцип, свързани с възникването на нови абривиатури (предимно на нови съкращения от инициален тип), неологизми от чужди инициални абривиатури чрез лексикализация, отсечени думи, универбати и лексеми със словообразователни форманти *е-* и *м-*.

5. Семантична неологизация. Семантични неологизми

5.1. Фактори за появата на нови значения

Монография, Раздел 5, с. 250–253. В тази част на труда се установява един езиков фактор за семантична неологизация, който, в съчетание с външноезиковите фактори (свързани с комуникативната важност на означените понятия), стимулира развитието на нови значения. Той се проявява в рамките на словообразователното гнездо и е свързан с установения стремеж към семантична съотносителност на неговите членове. Семантичната съотносителност се изразява в развитието на значение на производна дума, съотносително на ново значение на мотивиращата дума в гнездото (или по-рядко – съотносително на ново значение на друга производна дума). Развитието на съотносителни нови

значения при производни думи се обяснява с действието на семантична аналогия в рамките на словообразователното гнездо.

Същият проблем е разгледан накратко и в статия № 44. Фактори за семантична неологизация в българския език. – В: Лексико-грамматическите инновации в современных славянских языках. (Материалы VI Международной научной конференции). Дніпропетровськ, „Нова Ідеологія”, 2013 г., с. 129–130.

5.2. Нови метафорични и метонимични значения в българския език

Монография, Втора глава, раздел 5 (с. 249–279). В тази част на труда е създадена типология на новите метафорични и метонимични значения в българския език, включваща най-широко застъпените модели, по които са образувани тези значения. При извеждането на моделите на вторична номинация при същ. имена се следват създадените в българската лексикология и в българското терминознание методики, а при изследване на глаголите и прил. имена се изработва собствена методика за моделиране за техните значения. Установяват се някои актуални тенденции в назоваването чрез метафора и метонимия в съвременния български език, свързани с най-продуктивните метафорични и метонимични модели, по които са образувани новите значения. Достига се до извода, че по-голямата част от изведените модели при субстантивната лексика се вписват в съществуващи и в предишни периоди от развитието на българския език (преди 1989 г.) модели на вторична номинация. Установяват се и някои нови модели на вторична номинация.

Тази тематика е застъпена и в посочените по-долу публикации.

№ 31. Семантични иновации при прилагателните имена за цвят в съвременния български език. – В: Многообразие в единството, 2011, № 1, с. 44–49.

Резюме: Изследват се новите значения на някои прилагателни имена за цвят в българския език (напр. *червен, син, тъмносин и др.*), които означават характеристика на лица, свързана с членството им в определени политически партии. Извеждат се моделите на вторична номинация при анализираните значения. Достига се до извода, че тези значения обогатяват

семантичното пространство на българския език, без да водят до появата на нови модели на вторична номинация в него.

№ 38. Нови метафорични значения в българския език, възникнали при същ. имена. – В: Многообразие в единството, 2012. ISSN: 1314-0825. <http://www.tksi.org/SUB/papers/3-1/3-1-9.pdf>

Резюме: Изследват се новите преносни значения в българския език, възникнали при субстантивната лексика, като се извеждат моделите на метафоризация при тях. Чрез съпоставка между тези модели и установените такива модели в предходен период от развитието на българския език се достига до извода, че преобладава тенденцията новите метафорични значения на същ. имена да следват съществуващите в българския език модели на вторична номинация.

№ 41. Нови метафорични и метонимични значения в българския език, възникнали при същ. имена. – Български език, 2012, № 4, с. 17–27.

Резюме: Представена е типология на новите метафорични и метонимични значения в българския език. Един от изводите, до който се достига, е, че значителна част от установените нови значения са образувани с номинативна (а не с експресивна) цел и са резултат от номинативна метафора. Отбелязва се, че съществува голяма разлика в активността на двата начина на вторична номинация в съвременния български език, като метафоризацията е значително по-активна от метонимизацията.

№ 10. Нови метафорични значения в българския език, възникнали при прилагателни имена и глаголи. – В: Проблеми на неологията в славянските езици. София, АИ „Проф. М. Дринов”, 2013, с. 185–207.

Резюме: Изследват се новите метафорични значения, възникнали при признакова лексика в българския език, и се извеждат най-продуктивните модели, по които те са образувани. Поради това, че метафоризацията при глаголите и прил. имена е по-слабо проучена и описана в българската лексикология, се създава собствена методика за моделиране на изследваните метафорични значения.

№ 42. Семантични неологизми в българския език, възникнали чрез метонимичен пренос. – В: 70 години българска академична лексикография, 2013, с. 387–396.

Резюме: Представя се типология на новите метонимични семанти в българския език, включваща най-застъпените модели на метонимизация,

по които те са образувани. Установят се някои актуални тенденции в назоваването чрез метонимия при новата българска лексика, като се открояват най-продуктивните модели. Достига се до извода, че преобладаващата част от новите метонимични значения са образувани по съществуващи в българския език модели.

№ 47. Метафорични модели при нови значения от компютърната област в българския език. – В: 50 години – врата към образованието и прозорец към света. София, УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, с. 324–331.

Резюме: Разглеждат се новите компютърни значения в българския език. Въпреки че в по-голямата си част те са семантични калки, при синхронен план на изследване може да се отнесат към определени модели на вторична номинация. Достига се до извода, че повечето от изведените модели имат съответствие в съществуващи в българския език модели. Посочва се и един нов за езика ни метафоричен модел.

6. Интеграция на неологизмите в българския език

Монография, Глава 4 (с. 359-366). В тази част на труда се разглеждат някои прояви на неологизмите в българския език, които свидетелстват за започналото им закрепване и стабилизация в езика. Съвкупността от тези прояви се означава с термина *интеграция на неологизмите*. Посочва се, че интеграцията на неологизмите е свързана с вътрешноезиковите механизми за тяхното приобщаване към лексикалната система и увеличават вътрешния им потенциал за утвърждаване в нея (без наличието им да означава сигурна перспектива за трайно утвърждаване на съответната иновация в езика). Като прояви на интеграция на неологизмите са разгледани включването им в словообразователни процеси и в семантична деривация, възникването на антонимни лексеми или семеми при даден неологизъм и развитието на нови значения на членове на словообразователно гнездо, съотносителни на ново значение на основния (или на друг) негов компонент. Част от посочените прояви са известни в научната литература, а последните две са установени в това изследване.

Същата тематика е застъпена и в статия **№ 36.** Прояви на интеграция на неологизмите в българския език. – В: Магията на думите (Езиковедски изследвания в чест на проф. д.ф.н. Л. Крумова-Цветкова). София, АИ

„Проф. М. Дринов”, 2012, с. 120 –128, а също така и в посочените по-долу две публикации..

№ 16. Динамика и утвърждаване на новите лексикални значения в българския език. – Български език, 2008, кн. 1, с. 15-25.

Резюме: В статията по-подробно са изследвани две интегративни прояви на новите семени в българския език, свързани с участието им в семантична деривация и с развитието на съотносителни нови значения при думите от едно словообразователно гнездо. Разгледани са редица случаи на семантичен развой на нови значения, като възникналите вторични нови значения са обединени в две групи: метонимични (напр. при същ. имена *номинация*, *панелка*) и метафорични (напр. при гл. *зарибявам*).

№ 51. Някои прояви на утвърждаване на неологизмите в българския език (тезиси на доклади). – В: II Международен научен симпозиум Славянские языки и культуры в современном мире. Труды и материалы. Москва, Издательство Московского университета, 2012, с. 15. (тезиси на доклад).

Резюме: Представени са накратко три процеса при неологизмите, смятани за прояви на започнало закрепване в езика. Тези прояви са разгледани върху български езиков материал.

7. Особеностите в когнитивен план на неологизмите в българския език

Монография, глава Четвърта (с. 345–358). В първия раздел на Четвърта глава се прави обобщение (в съавторство с Д. Благоева) на основните концептосфери и принадлежащи към тях концепти, отразени от неологизмите в българския език. Авторките се основават на съществуващите изследвания в когнитивен план в българската лингвистика и на собствените си наблюдения. Нов момент в описанието на когнитивните особености на неологизмите в българския език е включването в него и на концептите (установени от С. Колковска), отразени от новите значения в българския език. В резултат на това се допълват знанията за това кои фрагменти от съвременната действителност се концептуализират най-активно и следователно са най-важни за нашия съвременник.

Самостоятелно е разработена втората част на Четвърта глава, в която се прилага когнитивно-дискурсивният подход на Л. Ю. Касянова към семантичната неологизация, при който създаването на новите значения се обвързва със спецификата на човешкото познание и възприемане на света. Процесът на метафоризация в съвременния българския език се изследва с оглед на това кои концепти от областта източник се използват най-активно при формирането на нови понятия. Очертават се двете най-продуктивните концептосфери, от които най-често се използват изходни концепти в процеса на метафоризация, а именно: сферите *Артефакти* и *Човек*.

№ 23. Колковска, Сия, Диана Благоева. „Речник на новите думи в българския език” – източник на знания за някои актуални концепти (въз основа на областта „стил на живот”). – В: Лексикографията в европейското културно пространство.. Велико Търново, „Знак’94”, 2010, с. 253–265.

Резюме: Въз основа на езиковия материал, отразен в *Речник на новите думи в българския език (от края на XX в. и първото десетилетие на XXI в.)*, се очертават някои от най-актуалните фрагменти на макроконцепта „стил на живот”, намерили отражение в новата българска лексика. Установява се наличие на голям брой нови лексеми, отразяващи концептите спорт, грижи за външния вид, здравословно хранене, грижи за здравето, развлечения и релаксация. Изказва се предположението, че актуализацията на разглежданите концепти не е специфична за българската езикова картина на света и вероятно е проява на социокултурни тенденции с по-универсален характер.

№ 49. С. Колковска. Когнитивни аспекти на новите метафорични значения в българския език. – Български език и литература, 2013, кн. 6, с. 532-538. ISSN 0323-9519.

Резюме: В статията са разгледани някои от основните концепти, които са изходни при формирането чрез метафора на нови концепти в българския език. Установяват се някои особености на метафората в компютърната и икономическата сфера.

№ 50. Kolkovska, S., D. Blagoeva. The new lexis in Bulgarian — cognitive aspects. In - Proceedings of the Second International conference on European Conference on Languages, Literature and Linguistics, Viena, 23.06. 2014, pp. 176-182.

Резюме: Очертават се най-актуалните концепти (и концептосферите, към които те принадлежат) в съвременния български език, отразени от най-значителен брой лексикални и семантични иновации в него.

8. Детерминологизация и ретерминологизация

№ 37. Семантични неологизми в българския език, възникнали в резултат на детерминологизация. – В: Време и история в славянските езици, литератури и култури. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2012, с. 374–380.

Резюме: Изследват се някои прояви на явлението детерминологизация (свързано с пренос на термин в общоупотребимия език с ново, нетерминологично значение) в съвременния български език, което се разглежда като една от проявите на тенденцията към интелектуализация. Установяват се комуникативните сфери и тематичните области в съвременния български език, в които се наблюдават най-голям брой детерминологизирани нови значения. Разглеждат се основните метафорични модели, чрез които са възникнали тези значения.

№ 30. Семантични неологизми в съвременната българска терминология, възникнали чрез ретерминологизация. – В: Езиковедски изследвания в чест на проф. Сийка Спасова-Михайлова. София, АИ „Проф. Марин Дринов”, 2011, с. 519–532.

Резюме: Разглеждат се редица нови, специални значения на термини и терминоелементи в съвременния български език, които са възникнали чрез ретерминологизация (свързана с пренос на название от една терминологична система в друга с промяна на терминологичното значение). Анализираните примери на ретерминологизация са класифицирани според вида на терминологичните системи, между които се извършва пренос на специално название. Изтъква се, че терминосистемата на медицинските термини често е източник на термини за други специални области (икономика, компютърни науки, строителство и др.), в които те получават нови значения. Приведени са някои причини от когнитивен характер, обуславящи употребата на медицинска метафора при номинацията в някои специални области.

№ 14. Нови икономически названия в българския език, възникнали от медицински термини. – В: Лексикографията и лексикологията в съвременния свят В. Търново: „Знак’94”, 2007, с. 303-310.

Резюме: Разглеждат се нови названия на понятия от икономическата област, които са възникнали чрез метафорично преосмисляне на медицински термини. Установява се, че преобладаващата част от тези названия са получили нови, икономически значения чрез метафорични модели, наблюдавани в редица други езици, което е основание за предположението за интернационалния характер на тези модели.

9. Корпусна лингвистика

9.1. Корпусна лексикография

Приложение на корпусния подход в българската академична лексикография

№ 13. Благоева, Диана, Сия Колковска. Някои проблеми на корпусната лексикография. – В: Светът на речника. Светът в речника. Юбилеен сборник, посветен на 70-годишнината на чл.-кор. дфн Емилия Пернишка. Велико Търново, Знак'94, 2006, с. 113-121.

Резюме: В статията са разгледани (в съавторство с Д. Благоева) въпроси, отнасящи се до използването на електронни корпуси в лексикографската дейност. Представени са положителните резултати от прилагане на корпусния подход в тази дейност и изискванията, на които трябва да отговарят специализираните корпуси с лексикографско предназначение, за да бъдат максимално ефективни.

№ 15. Благоева, Диана, Сия Колковска. Електронен корпус за целите на „Речник на българския език” – състояние и перспективи. – В: Лексикографията и лексикологията в съвременния свят. В. Търново: Знак'94, 2007, с. 277-286.

Резюме: В статията се проследява (в съавторство с Д. Благоева) състоянието на лексикографските ресурси, използвани при работата върху академичния многотомен *Речник на българския език*. Обосновава се необходимостта от въвеждане на съвременни лексикографски ресурси от типа на електронните корпуси с цел оптимизиране на работата по *Речника*. За първи път се представя изгражданият за целите на *Речника* Корпус с лексикографско предназначение, като се описва неговият състав, равнища на лингвистична обработка и софтуерното средство LexiScan, проектирано за работа с него.

№ 8. Благоева, Диана, Сия Колковска, Ванина Сумрова, Мария Чоролеева. Електронизация на лексикографските ресурси. – Лексикографски преглед, 2009, бр. 10, с. 5-56.

Резюме: В студията се разглеждат (в съавторство с Д. Благоева, В. Сумрова и М. Чоролеева) особеностите на електронните корпуси като езикови ресурси и се представят възможностите за приложението на представителни и балансиран корпус в лексикографската дейност. Подробно се представят характеристиките на *Корпуса с лексикографско предназначение*, създаден в Секцията за българска лексикология и лексикография за целите на българската академична лексикография в рамките на проекта „Електронизация на лексикографските ресурси”. (От началото на 2009 г. този корпус е включен в състава на *Българския национален корпус*). Представя се накратко и софтуерната програма LexiScan, създадена за работа с този корпус. Очертават се насоките на приложение на Корпуса при работата върху *Речник на българския език*, като се отбелязва полезността му за оптимизиране на редица дейности при създаването и редактирането на речници.

Същите проблеми са разгледани и в статия **№ 20.** Благоева, Диана, Мария Чоролеева, Сия Колковска, Ванина Сумрова. Българската академична лексикография в контекста на информационните технологии. – Българският език и литература в славянски и неславянски контекст. Международна конференция, Сегед, Унгария, 28-29 май 2009 г. JATEPress, Szeged, 2011, с. 159-165.

№ 19. Благоева, Диана, Сия Колковска, Ванина Сумрова. LexyScan – софтуерно средство за работа с електронен корпус за лексикографски цели. – В: Bulharská a slovenská lexikografia v zjednotenej Európe. Bratislava, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин” при БАН. Велико Търново, ИК „Знак’94”, 2009, с. 233-243.

Резюме: В статията подробно е представена (съвместно с Д. Благоева и В. Сумрова) софтуерната система LexyScan, разработена за работа с Корпуса с лексикографско предназначение. Разгледана е структурата, интерфейсът, основните функции на тази система и начините за търсене с нея.

№ 9. Благоева, Диана, Сия Колковска. Корпусният подход в българската лексикография – практика и перспективи. – В: Съвременни

методи и подходи в лексикографската практика. Сборник студии и статии. София, Авангард Прима, 2011, с. 7-45.

Резюме: В студията се описват (в съавторство с Д. Благоева) разнообразните възможности за приложение на електронни корпуси в лексикографията на базата и на вече натрупания опит на авторките при използването на корпуснобазирания подход в българската лексикография. Детайлно се представят многобройни аспекти на приложение на този подход при редица етапи от изработването на речници от различни жанрове (тълковни, неологични, правописни, терминологични, двуезични, синонимни), като се подчертава, че някои от тези аспекти вече са въведени в българската лексикография. Очертават се насоките за разширяване на приложението на корпуснобазирания подход в българската лексикография.

Корпусен подход в неографията

№ 35. Kolkovska, Sia, Diana Blagoeva, Atanaska Atanasova. The application of corpus-based approach in the Bulgarian new-word lexicography. Proceedings of the 15th EURALEX International Congress. 7-11 August 2012, Oslo, 2012, pp. 991-996.

Резюме: В статията са разгледани (в съавторство с Д. Благоева и А. Атанасова) различни форми на приложение на корпуснобазирания подход в неографията, като авторките се основават на опита си при прилагането на този подход в работата върху *Речник на новите думи (от края на XX и началото на XXI в.)*. Описано е приложението на корпусни методи на различните етапи от изработването на *Речника*: при създаване на словника (на базата на автоматично извлечен списък от думи – кандидати за неологизми); при определяне на представителния вариант от няколко варианта на даден неологизъм и на типичните колокации на неологизмите. Чрез конкретни примери е илюстрирана полезността на корпуснобазираните методи в неографията.

Приложение на корпусни методи в лексикалните изследвания

№ 18. Благоева, Диана, Сия Колковска. Семантична прозодия на някои групи каузативни глаголи в българския език (корпусно базирано изследване). – В: Bulharská a slovenská lexikografická spolupráce v zjednotenej Európe. Bratislava, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Институт за

български език „Проф. Л. Андрейчин” при БАН. Велико Търново, ИК „Знак’94”, 2009, с. 58-72.

Резюме: Семантичната прозодия е явление, което е свързано с редовното съчетаване на някои лексеми с колокати с позитивна или негативна семантика и е установено в западноевропейската (англоезичната) лингвистика с помощта на корпусния подход. За първи път в тази статия се изследва (съвместно с Д. Благоева) семантичната прозодия в българския език, като въз основа на корпусни данни се извършват наблюдения върху колокатите на една група каузативни глаголи. Установява се по обективен начин, че въпреки семантичната близост на тези глаголи при някои от тях съществуват различия в семантичните прозодии. Като се приема становището, че семантичната прозодия е свързана с прагматиката на думата, се достига до извода, че при лексемите със силна или отчетливо проявена позитивна или негативна семантична прозодия тази им особеност трябва да намери отражение в техните дефиниции и това би допринесло за по-прецизното им семантично описание. Установява се, че в част от дефинициите на изследваните глаголи в тълковните речници на българския език тази особеност не е отбелязана.

№ 27. Благоева, Диана, Сия Колковска. Към въпроса за семантичната прозодия на глаголите в българския език (корпусно изследване). – Български език, 2011, кн. 3, с. 130–143.

Резюме: В статията изследването на семантичната прозодия в българския език е задълбочено и разширено. Привеждат се нови доводи в полза на схващането, че тази съчетателна особеност е обусловена от прагматичния компонент в лексикалното значение. Кръгът на изследвани лексеми се разширява с глаголи от три синонимни реда в българския език, като при някои синоними се отбелязват различия в семантичните им прозодии, които подлежат на отражение в тълковните речници на българския език.

Корпусна лингвистика

Български национален корпус

В поредица от няколко статии са представени резултатите от работата по разширяване и усъвършенстване на Българския национален корпус, разработван (от 2009 г. досега) в Секцията по компютърна лингвистика към Института за български език и с участието и на членове на Секцията по българска лексикология и лексикография.

№ 22. Коева, Светла, Диана Благоева, Сия Колковска. Българският национален корпус – състояние и перспективи. – В: Лексикографията в европейското културно пространство. Велико Търново, „Знак’94”, 2010, с. 267-278.

Резюме: Разгледани са (в съавторство със С. Коева и Д. Благоева) основните характеристики на *Българския национален корпус*, който още при създаването си представлява най-големият корпус за български език и е свободно достъпен. Описва се неговият обем, състав, структура и начините за търсене в него. Посочени са различни примери за разширено търсене в *Корпуса*. Набелязани са насоките за неговото бъдещо развитие и усъвършенстване.

№ 21. Благоева, Диана, Светла Коева, Сия Колковска. Български национален корпус. – Новости 2009. Сборник с постижения на учени от БАН, публикувани в месечния информационен бюлетин за наука и технологии „Новости” през 2009. София, АИ „Проф. М. Дринов”, 2010, с. 67-70.

В публикацията са представени (в съавторство със С. Коева и Д. Благоева) по достъпен начин някои характеристики на *Българския национален корпус*, отнасящи се до неговия обем, структура и равнища на лингвистична анотация. Разгледани са възможните приложения на *Корпуса* в различни теоретични и научноприложни области.

№ 25. Koeva, Svetla, Diana Blagoeva and Siya Kolkovska. Bulgarian National Corpus Project. – In: N. Calzolari, K. Choukri, B. Maegaard, J. Mariani, J. Odjik, S. Piperidis, M. Rosner, D. Tapias (eds.). Proceedings of the Seventh conference on International Language Resources and Evaluation (LREC’10). Valletta, European Language Resources Association (ELRA), 2010, pp. 3678-3684.

Резюме: Статията (в съавторство със С. Коева и Д. Благоева) е детайлно описание на особеностите на *Българския национален корпус* като общ, голям по обем и представителен корпус в различните му параметри и характеристики: състав, метаданни, структура (включваща подкорпуси от различни области), равнища на анотация (пълна морфосинтактична и частична семантична). Представена е системата за търсене в *Корпуса* и възможностите, които тя дава за извличане на езикови данни. Описани са широките възможности за приложение на *Корпуса*, сред които е и възможността за извличане от потребителя на подкорпуси по различни

критерии (тематична област, стил или жанр на текстовете, година или период на създаване на текстовете и др.).

№ 26. Коева, Светла, Диана Благоева, Сия Колковска. Българският електронен езиков корпус и негови приложения. – Наука, 2010, кн. 5, с. 64-69.

Резюме: В статията се представят (в съавторство със С. Коева и Д. Благоева) най-общите характеристиките на *Българския национален корпус* и се описват обстойно разнообразните функционални възможности на системата за разширено търсене в него. Подробно са разгледани насоките за приложение на Корпуса за различни изследователски и приложни цели. Разгледани са възможностите за неговото използване в работата върху многотомния академичен *Речник на българския език*.

№ 12. Коева, Светла, Диана Благоева, Сия Колковска. Проектът Български национален корпус – резултати и перспективи. – Български език, 2011, кн. 3, с. 34-53.

Резюме: В студията детайлно са представени (в съавторство със С. Коева и Д. Благоева) особеностите на *Българския национален корпус*, свързани с неговия състав, структура и равнища на анотация. Разгледан е важният проблем за критериите за представителност и балансираност на корпусите. Подробно е описана системата за разширено търсене в Корпуса чрез различни типове заявки. Посочени са приложенията на Корпуса в компютърната лингвистика, лексикографията и за теоретични изследвания в различни лингвистични области. Ползността на *Корпуса* е илюстрирана чрез прилагането на извлечени от него данни при изследване на динамиката в граматичната система на съвременния български език, свързана с употребата на падежни остатъци при местоименията. Данните за динамиката в употребата на винителни и дателни форми на местоименията са извлечени при анализа на корпусни данни в текстове от два различни периода – 1945–1990 г. и периода след 1990 г. Очертани са най-важните задачи, които трябва да бъдат решени при следващите етапи от развитието на *Корпуса*.

№ 32. Blagoeva, Diana, Sia Kolkovska, Nadezhda Kostova, Cvetelina Georgieva. The Bulgarian National Corpus and its application in Bulgarian academic lexicography. – Prace Filologiczne. Tom LXIII. Seria językoznawcza. Warszawa, 2012, s. 37-49.

Резюме: В статията са разгледани (в съавторство с Д. Благоева, Н. Костова и Цв. Георгиева) разнообразните приложения на *Българския*

национален корпус в българската академична лексикография – при работата върху многотомния *Речник на българския език*. Въз основа на натрупания до този момент опит са представени резултатите от приложението на *Корпуса* на различни етапи от лексикографската работа: съставяне на словник; определяне на системните връзки на думите (синонимни и хиперонимни); уточняване на квалификатори на тълкуваните думи като *Рядко*, *Остар.* и др.; извличане на колокации на тълкуваните думи; извличане по лесен начин на илюстративен материал.

№ 33. Koeva, Svetla, Diana Blagoeva, Sia Kolkovska. Levels of annotation in the Bulgarian National Corpus. – *Prace Filologiczne*. Tom LXIII. Seria językoznawcza. Warszawa, 2012, s. 147-153.

Резюме: Освен общите особености на *Българския национален корпус* в статията подробно се разглеждат (в съавторство със Св Коева и Д. Благоева) равнищата на лингвистична обработка на текстовете в *Корпуса*, а именно: тоукънизация, определяне на край на изречения, лематизация, тагиране по части на речта, синтактична анотация, семантична анотация.

№ 46. Коева, Светла, Диана Благоева, Сия Колковска, Цветана Димитрова, Ивелина Стоянова, Светлозара Лесева. Българският национален корпус в контекста на съвременната лингвистика. – В: Трети международен конгрес по българистика (23-26.05.2013 г.). Сборник с доклади. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013 г. (под печат).

Резюме: В статията подробно се описва (в съавторство със С. Коева, Д. Благоева, Цв. Димитрова, И. Стоянова, С. Лесева) съвременното състояние на *Българския национален корпус*, който като динамичен корпус, съизмерим със световните стандарти, постоянно се развива. Отбелязани са редица нови особености на *Корпуса*, на първо място – многоезиковия му характер във връзка с включването в него и на паралелен чуждоезиков корпус. Ядрото на *Корпуса* са текстовете на български език с обем над 1,2 млрд думи. Подробно са разгледани насоките на приложение на *Корпуса*, като отделна част от съответния раздел на статията е посветен на използването му в лексикографията – при работа върху речници от различен жанр.

Електронни лексикални ресурси

№ 39. Благоева, Диана, Сия Колковска. „Инфолекс” – информационен лингвистичен портал за целите на българската

лексикология, фразеология и лексикография. – Електронно списание Littera et Lingua Electronic Journal of Humanities, есен 2012.

Резюме: В статията се описват (в съавторство с Д. Благоева) основните характеристики на ресурсите, включени в Информационния лингвистичен портал „Инфолекс” (<http://infolex.ibl.bas.bg/>), който включва *Библиографска информационна система* (с около 6000 публикации от областта на българската лексикология, лексикография и фразеология от периода 1950–2010 г.), *Лексикална база от данни със синоними* (с над 8700 синонимни реда), *Лексикална база от данни с антоними* (с над 3700 антонимни реда), *Неологичен речник* (обхващащ над 2200 думи и 160 устойчиви съчетания, навлезли в езика през последните 20 години) и *Регистър на фразеологизмите* (създаден въз основа на двата най-представителни фразеологични речника на българския език). Разгледани са особеностите на отделните лексикални ресурси и начините за търсене в тях. Отбелязана е тяхната полезност при извършване на различни изследвания по лексикология, лексикография и фразеология, а също така и за получаване на информация за значенията и системните отношения на думите в българския език.

№ 48. Благоева, Диана, Сия Колковска. „Инфолекс” – лексикални ресурси за българския език. – В: Езикови ресурси и технологии за българския език, София, АИ „Проф. М. Дринов”, 2013. (под печат).

Резюме: В статията са представени (в съавторство с Д. Благоева) лексикалните ресурси, включени в Информационния лингвистичния портал „Инфолекс”, след като е приключил периодът на тяхното тестване и е осигурен свободен интернет достъп до тях. Разглеждат се по-обстойно особеностите на Синонимната, Антонимната и Неологичната база данни. Излагат се теоретичните постановки, които са следвани при определянето на синонимните редове и антонимните групи в съответните две бази от данни. Изяснени са и критериите и принципите, обуславящи подбора на единиците, включени в Неологичния речник. Отбелязва се, че с този електронен ресурс се поставя началото на принципно нова насока в развитието на българска неология, свързана с възможността лексикалните иновации в езика ни да се отразяват своевременно и в тяхната динамика.

Компютърна лексикография

№ 28. Чоролеева, Мария, Сия Колковска, Диана Благоева. Взаимодействие между лексикални и граматични значения и неговото представяне в XML структурата на многотомния тълковен *Речник на българския език*. – В: Слово и словесност. Сборник в чест на доц. д-р Юлия Балтова. София, „ЕМАС”, 2010, с. 188-195.

Резюме: В статията се анализират (в съавторство с Д. Благоева и М. Чоролеева) някои лексикални значения на същ. имена и глаголи в българския език, които се реализират при определени граматични ограничения (например значението на същ. имена за качество се изразява само от лексеми в ед. ч.). Тази зависимост на някои лексикални значения от граматични значения е разгледана с оглед на начина на нейното кодиране при извеждането на инвариантен модел на микроструктурата на академичния *Речник на българския език*. Наличието на такъв модел е необходима стъпка за представяне на микроструктурата на *Речника* в XML формат, което от своя страна е предпоставка за изработване на компютърна система за създаване на речници на българския език.

№ 43. Коева, Светла, Диана Благоева, Сия Колковска, Борислав Станков. LexIt – уеббазирана система за създаване на речници. – В: 70 години българска академична лексикография. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013, с. 297–309.

Резюме: В статията (в съавторство със С. Коева, Д. Благоева и Б. Станков) е представена лексикографската програма LexIt, разработена в Института за български език и предназначена за създаване и редактиране на речници на български език. Подробно са разгледани различните функционалности на системата, която е уеббазирана. Необходима предпоставка за работа с тази система е предварителното дефиниране на макро- и микроструктурата на съответния речник, който ще се изработва с нея. Представен е примерен модел на микроструктурата на двуезичен речник, приложим при създаването на речник от такъв тип чрез системата LexIt.

Компютърна лингвистика – обработка на естествения език

№ 17. Автоматично разпознаване на концептуално-семантични отношения в електронен корпус от биологически текстове и приложението

му в лексикографската практика. – В: Lexikografie v kontextu informační společnosti. Praha, ÚJČ AV ČR, 2008, s. 181-192.

Резюме: В статията са представени резултатите от приложението на методика за автоматично разпознаване на концептуално-семантични отношения в електронни текстове, разработена в предходна работа на авторката и предназначена първоначално за разпознаване на такива отношения в текстове от химическата област. Описани са резултатите от прилагането на тази методика за разпознаване на родово-видови и партитивни отношения в биологически текстове, като получените относително високи стойности на параметрите точност и пълнота показват, че тя е ефективна и в области извън химическата. Разгледани са възможностите за приложение на автоматично извлечените двойки от термини, свързани с родово-видови и партитивни отношения, в лексикографската практика.